

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОБЛКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Методичні рекомендації

для самостійної роботи здобувачів вищої освіти
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
з навчальної дисципліни «Організація і методика економічного аналізу»
(підготовка до практичних занять, виконання індивідуальних завдань)

УДК 334.7:339.13
М54

Методичні рекомендації друкуються за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету від 28 січня 2021 року, протокол № 6.

Укладачі:

О.М. Вишнеvsька – доктор економічних наук, професор, декан обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет.
Н.В. Бобровська – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет.
О.М. Усикова – доктор економічних наук, доцент, в.о. директора ННІ економіки та управління, Миколаївський національний аграрний університет.

Рецензенти:

Сарапіна О.А. — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку, аудиту і оподаткування Херсонського національного технічного університету;
Мельник І.О. — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємств Миколаївського національного аграрного університету.

1. Загальні положення

Економічний аналіз – є системою спеціальних знань з метою дослідження зміни і розвитку економічних явищ та процесів у їхньому взаємозв'язку та взаємозалежності, які визначаються суб'єктивними та об'єктивними причинами, направлені на забезпечення управління ними. Економічний аналіз передбачає систему філософських, математичних, спеціальних економічних та інших знань, що дозволяють зробити обґрунтовані судження про природу, зміну та розвиток економічних явищ та процесів. Організація економічного аналізу – є системою раціональних, скоординованих дій вивчення об'єкта спостереження відповідно до визначених метою. Організація економічного аналізу розглядається як технологічний процес, який поділено на окремі етапи: аналітичний процес (аналітичні операції), праця виконавців аналіз, технічне та інформаційне забезпечення процесу. Організаційні етапи аналітичної роботи включають: підготовчий етап, основний (аналітичний) етап, завершальний (підсумковий) етап.

Метою навчальної дисципліни є вирішення конкретної управлінської задачі, у свою чергу аналітична задача повинна бути засобом конкретизації мети аналізу з врахуванням організаційних, інформаційних та методом можливостей проведення досліджень. Предметом навчальної дисципліни є господарська діяльність підприємств, їх підрозділів, об'єднань, інших господарських формувань, яка має відображення у вихідних для аналізу даних обліку, звітності та планах підприємства, а також у системі аналітичних економічних показників.

Об'єктом навчальної дисципліни є ресурси; продукт, який отримали від використання ресурсів; процес; соціально-економічні явища; результати господарської діяльності.

Об'єктами аналізу можуть бути вироблена та комерційна діяльність, наявність та використання ресурсів, якість продукції, ритмічність, виробничий прибуток тощо. Ціль і завдання курсу — навчити здобувачів вищої освіти оцінювати стан економіки підприємства, його виробничого потенціалу, виконання планів, договірних зобов'язань, ефективність господарювання, виявляти і мобілізувати невикористані внутрішньогосподарські резерви для покращення фінансової діяльності підприємства.

Компетентності здобувачів обумовлені освітніми програмами у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» й передбачають отримання відповідних результатів навчання, використання методів й форм оцінювання. Програмні компетентності включають інтегральні компетентності, загальні компетентності, фахові компетентності. Програмні компетентності передбачають отримання здатності розв'язувати складні завдання і проблеми у сфері професійної діяльності з обліку, аналізу, аудиту та оподаткування, а також у процесі дослідження та здійснення інновацій, що характеризується невизначеністю умов і вимог ринкового середовища. Загальні компетенції передбачають здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здобувачі вищої освіти повинні проводити аналіз діяльності суб'єкту ринку (теоретичні знання, методичні засади, практичну навички) з метою прийняття управлінських рішень.

Основні завдання вивчення навчальної дисципліни полягають: основні поняття аналізу; організація і послідовність аналітичної роботи; система аналітичних показників і методика їхнього розрахунку; основні етапи і методи аналізу; основні завдання і джерела даних відповідно до об'єктів аналізу; зв'язки між явищами та процесами, предметами, прийоми аналітичної роботи. Здобувачі вищої освіти повинні навчитися: складати план організації економічного аналізу на підприємстві, визначати джерела інформації, володіти різноманітними методами аналізу, проводити оцінку ресурсного потенціалу, проводити збір, обробку, узагальнення інформації; проводити аналіз окремих процесів та явищ, користуватися технічними прийомами збору, обробки, узагальнення інформації, використовувати методи факторного аналізу, виявляти причинно-наслідкові залежності.

Навчальна дисципліна «Організація і методика економічного аналізу» є самостійною дисципліною у процесі вивчення якої здобувач опанує різні матеріали: нормативні документи, літературні джерела з питань теоретичної сутності, методики оцінки, напрямів й етапів проведення аналітичних досліджень, аналітичні довідки, вивчає методики оцінки процесів та явищ, методи збирання й обробки аналітичної інформації. При вивченні дисципліни використовуються можливості виконання індивідуальних завдань, підготовки наукових публікацій, формування доповідей, участі у щорічних тематичних «круглих столах».

Здобувач повинен працювати системно, використовувати аналітичні здібності, вміти працювати з великим масивом інформації, перевіряти достовірність вхідної інформації, проводити дослідження, узагальнювати результати, доводити дієвість власних висновків, обґрунтовувати практичну значимість й можливості використання у практичній діяльності на різних рівнях управління, у тому числі з метою нейтралізації загроз, впровадження резервів з метою забезпечення розвитку підприємства. Здобувач повинен вміти проводити експрес-аналіз, комплексну оцінку діяльності підприємства, використовувати експертні методи дослідження тощо. Здобувач повинен використовувати знання, логіку мислення, досвід та інтуїцію.

Формою підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти є залік з навчальної дисципліни.

2. Організація та порядок проведення комплексної оцінки діяльності підприємства. Методи дослідження, технічні прийоми економічного аналізу.

Аналітична задача включає реалізацію завдань, які направлені на виявлення причинно-наслідкових залежностей у операційній, фінансовій, інвестиційній діяльності окремого суб'єкту ринку:

1. Аналіз умов господарювання підприємства (внутрішні, зовнішні чинники впливу).
2. Аналіз ринкових можливостей підприємства (маркетинговий аналіз).
3. Аналіз ресурсного потенціалу підприємства, оцінка впливу природних чинників впливу, екологічний аналіз.

4. Аналіз виробництва продукції, товарів, надання робіт та послуг підприємством.
5. Аналіз собівартості продукції, оцінка витрат діяльності, управління витратами.
6. Аналіз реалізації продукції, товарів, робіт та послуг підприємством.
7. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.
8. Аналіз фінансового стану підприємства. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства. Оцінка кредитоспроможності підприємства.

Об'єктом аналізу є окремих суб'єкт ринку, який провадить свою діяльність, здійснює витрати, отримує фінансовий результат діяльності.

Предметом аналізу – є комплексна оцінка діяльності підприємства, дослідження окремих процесів та явищ, виявлення пріоритетних чинників впливу, оцінка ситуації, встановлення причинно-наслідкових залежностей, обґрунтування резервів з урахуванням внутрішніх (вхідних, базових) можливостей підприємства, в також зовнішніх чинників (можливості, привабливість, імідж тощо).

Вагомою складовою аналітичної задачі – є визначення особливостей діяльності суб'єкту ринку з огляду на галузеву приналежність. У проведенні комплексної оцінки діяльності підприємства рекомендовано використовувати підприємства аграрного сектора економіки (будь-яка організаційно-правова форма власності).

Послідовність вирішення аналітичної задачі:

1. Мета аналізу.
2. Визначення основних завдань аналізу.
3. Інформаційне забезпечення проведення аналізу.
4. Обґрунтування основних принципів, масштабів оцінки.
5. Методи й підходи аналізу.
6. Вибір критеріїв результативності.
7. Визначення груп показників.
8. Вибір групи нормативних значень показників.
9. Вибір групи прогнозних (планових) значень показників для порівняння.
10. Оцінка показників. Виявлення причинно-наслідкових залежностей.
11. Порівняння показників з нормативними, прогнозними (плановими) значеннями.
12. Виявлення пріоритетних чинників впливу на процеси та явища.
13. Узагальнення результатів. Формування пропозицій. Виявлення резервів.
14. Узагальнення пропозицій для прийняття рішень.
15. Підготовка аналітиком, групою аналітиків: аналітичної записки, аналітичної довідки, виробничого плану, виробничого звіту, фінансового плану, фінансового звіту, стратегії розвитку, маркетингового плану, бізнес-плану, інвестиційної пропозиції, інвестиційного плану, аудиторського висновку тощо.
16. Прийняття управлінських рішень.
17. Оцінка ризиків. Напрями нівелювання ризиків. Упередження ризиків.
18. Основні функції ризик-менеджменту у діяльності суб'єкту ринку.
19. Контроль за виконанням рішень. Рівні відповідальності.
20. Оцінка результативності управлінських рішень.

21. Прогнозування (планування) діяльності суб'єктів ринку.
22. Формування стратегії розвитку, виробничих планів, маркетингових планів, бізнес-планів, інвестиційних планів, інвестиційних пропозицій, грантових пропозицій.
23. Визначення потенційних можливостей залучення зовнішніх джерел фінансування.
24. Упередження фінансових шахрайств під час інвестування діяльності суб'єктів ринку.

Метод економічного аналізу – системне, комплексне вивчення господарських явищ й процесів. Метод є сукупністю прийомів і способів дослідження діяльності суб'єкту шляхом виявлення і визначення взаємозв'язків та змін його параметрів, кількісного і якісного вимірювання впливу окремих чинників та їхньої сукупності на цю зміну.

Метод – це спосіб дослідження, пізнання певних явищ та процесів у просторі та часі. Метод економічного аналізу являє собою сукупність прийомів та способів дослідження діяльності будь-якого економічного об'єкта через виявлення та вивчення взаємозв'язків між елементами досліджуваного об'єкта.

В економічному аналізі використовується понад 100 прийомів, у тому числі загальнонаукові методи пізнання – аналіз, синтез, дедукція, індукція. Вибір методу дослідження економічних явищ та процесів обумовлюється характером функціональної залежності між параметрами економічної системи, а об'єктивність результатів аналізу обумовлюється достовірністю та якістю економіко-математичного моделювання функціональних зв'язків та коректністю обчислень. Усю сукупність функціональних зв'язків поділяють на дві групи:

- детерміновані зв'язки — пропорційні залежності між двома або більшою кількістю параметрів аналітичної моделі, за умови коли певному значенню чинника відповідає адекватне значення аналізованого параметра;
- стохастичні зв'язки — складні залежності між параметрами аналітичної моделі, за умови коли тому самому значенню чинника може відповідати декілька значень результативного параметра.

Усі методи економічного аналізу умовно поділяють на методи якісного виміру й оцінки функціональних зв'язків та методи кількісного виміру й оцінки функціональних зав'язків.

До методів якісного аналізу належать загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція) та методи експертних оцінок.

До методів кількісного аналізу належать традиційні методи (порівняння, середні величини, індекси, динамічні ряди, аналітичні групування), методи дослідження детермінованих факторних зв'язків, методи комплексної економічної оцінки, графічні методи аналізу, методи оптимальних рішень, фонометричні методи і моделі.

Використання логічних методів в економічному аналізі базується на загальнонауковому підході дослідження зміни і розвитку економічних явищ та процесів через їхню диверсифікацію та інтеграцію, абстрактних підхід. До цієї групи методів відносять: методи порівняння, методи елімінування, статистичні методи, балансові методи.

Методи комплексної економічної оцінки використовуються для узагальнення кількісної та якісної оцінки сукупності параметрів, які всебічно характеризують зміну і розвиток однорідних економічних явищ та процесів.

Графічні методи використовуються для сприйняття та розуміння сутності економічних явищ та процесів, тенденцій та закономірностей їхньої зміни та розвитку, вивчення структурних зрушень, взаємозв'язків між показниками.

Вагомою складовою результативності економічного аналізу є коректна аналітична задача, вибір дієвого методу дослідження та адекватне ситуації (вхідним умовам) управлінське рішення (управлінські рішення). Комплексне оцінювання діяльності, рейтингове оцінювання роботи підрозділів підприємства, узагальнення результатів оцінки, прийняття рішень на різних рівнях залежать від організаційної структури підприємства — «На ситуацію слід реагувати відразу, або не реагувати взагалі».

На усіх етапах оцінки існує потреба щодо дослідження на оцінки ризиків, які нівелюють очікувані результати діяльності.

3. Оцінка ситуації (ситуацій)

3.1. Передумови формування аналітичної задачі:

Мета діяльності

Сфера діяльності

Особливості діяльності

Територіальне місцерозташування

Залежність від ресурсів (від природних копалин – до інтелекту)

Інтереси особистості

Інтереси компанії

Внутрішнє середовище

Зовнішнє середовище

Регіональні особливості

Можливості адаптації

Результат діяльності

(соціальний, економічний (фінансовий), екологічний, суспільний)

Фінансовий результат.

3.2. Аналітична задача залежить від поставленої мети:

аналіз процесів

аналіз явищ

розуміння процесів та явищ, можливих наслідків

встановлення причинно-наслідкових залежностей

узагальнення результатів

прийняття рішень

реалізація рішень

відповідальність за прийняті рішення

коригування рішень через зміну ситуації

формування стратегії, концепції, плану дій

контроль за практичною реалізацією рішень.

3.3. Обов'язкові умови вирішення аналітичної задачі:

Доступ до інформації

Повнота інформації

Достовірність інформації

Оцінка інформації

Вибір методів і підходів

Кваліфікація аналітиків (знання, досвід, логіка мислення, інтуїція...)

Узагальнення результатів оцінки

Формування варіантів рішень

Можливі наслідки

Потенційні ризики.

3.4. Які конкурентні переваги суб'єкту ринку:

Сфера діяльності?

Територіальна зосередженість?

Вхідні умови (капітал)?

Достатність ресурсів?

Виробничі потужності?

Відсутність конкурентів?

Зацікавленість інвесторів?

Ринки збуту?

Умови діяльності?

Кваліфікація робітників?

Якість продукції, товарів, робіт, послуг?

Політика компанії, корпоративні інтереси, особистісні інтереси?

3.5. Аналітична функція. Сфери застосування економічного аналізу.

Аналіз – є системою знань, способів й підходів оцінки стану діяльності, можливих варіантів її поліпшення, обґрунтування управлінських рішень, спрямованих на досягнення результату. Аналіз – є інструментом управління.

Сфери застосування:

- усі сфери й галузі діяльності національної економіки

- в усіх суспільних системах

- на усіх рівнях управління

- свідомо, підсвідомо, інтуїтивно

- масштабність – особистісна, локальна, галузева, регіональна, державна, міждержавна, глобальна

- особливості процесів і явищ

- встановлення причинно-наслідкових залежностей

- орієнтація на очікуваний результат

- коригування управлінських рішень з огляду на зміну внутрішніх й зовнішніх чинників (факторів) впливу.

3.6. Реалізація стратегії розвитку суб'єкту ринку повинна враховувати:

Хто приймає управлінські рішення?

З яком метою приймаються управлінські рішення?

За яких вхідних умов приймаються управлінські рішення?

Яким є вплив зовнішніх чинників?

Яким є вплив внутрішніх чинників?

Чи достатніми є інформаційні ресурси для проведення аналітичної оцінки?

Чи достатніми є фінансові ресурси?

Чи існує залежність від зовнішніх джерел фінансування?

Якими є методики й підходи аналітичної оцінки?

Масштаби аналітичної оцінки?

Періодичність проведення аналітичної оцінки?

Кваліфікація аналітиків?

Кваліфікація керівників?

Практичні можливості запровадження управлінських рішень?

Наслідки прийняття управлінських рішень, які можливі ризики?

Скільки ресурсів, які ресурси необхідно задіяти для реалізації стратегії?

Яким є контроль?

Хто здійснює контроль за практичну реалізацію управлінських рішень?

Який результати передбачено отримати?

У які строки передбачено отримати результат (соціальний, економічний (фінансовий), екологічний, суспільний)?

4. Теоретичні засади оцінки ризиків діяльності суб'єкту ринку.

Розвиток сфер та галузей економіки має суттєву залежність від змін у зовнішньому середовищі. Нарощування виробничих потужностей підприємств, розширення ринкових можливостей, іміджеві позиції формуються під дією сукупності управлінських рішень, які потребують постійного коригування та адаптації.

Зміни, які відбуваються у зовнішньому середовищі, можуть здійснювати суттєвий вплив на діяльність суб'єктів ринку, особливо у контексті формування та реалізації стратегії їхнього розвитку. Особливості діяльності суб'єктів аграрного сектора економіки коригують підходи щодо локального та галузевого розвитку через високий рівень капіталоемкості галузі, суттєву залежність від природно-кліматичних чинників, інфраструктурних й інформаційних обмежень.

Саме тому пріоритетність розвитку суб'єктів аграрного сектора повинна бути направлена на постійну адаптацію внутрішнього середовища до зовнішніх змін різних рівнів (від галузевого до глобального).

Глобалізаційні процеси та явища, поширення сфери дії транснаціонального бізнесу, збільшення кількості великих аграрних формувань (агрохолдинги), трансформаційні земельні процеси, природно-кліматичні ризики та транскордонні екологічні небезпеки є актуальними на часі. Зміни зовнішнього середовища повинні коригувати внутрішні процеси, що доцільно здійснювати з огляду на потенційні можливості суб'єктів аграрного сектора.

Своєчасність прийняття управлінських рішень, їхня адекватність по відношенню до ресурсних можливостей суб'єктів, дієвість практичної реалізації рішень забезпечують суттєві переваги у нарощуванні конкурентних позицій на аграрному ринку, що доводить практичний досвід діяльності великих за розмірами аграрних компаній.

Використання інструментів економічного аналізу дозволяє виявляти причини зміни ситуації та визначати потенційні можливості щодо розвитку. Суттєвий вплив зовнішніх чинників доводить доцільність проведення короткострокового прогнозування (планування) діяльності суб'єктів, формування аналітичних задач та відповідних практичних рішень. Критичною може виявитися ситуація, яка обмежує можливості щодо адаптації внутрішнього середовища до неочікуваних й суттєвих змін.

Аналітичні задачі повинні базуватися на внутрішніх можливостях суб'єктів швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища за умови реальної оцінки потенційних вхідних умов (ресурсний потенціал, позиції у ринковому середовищі, інвестиційні можливості тощо). Практичне запровадження управлінських рішень повинно бути зорієнтовано на адекватність заходів у реалізації стратегії розвитку суб'єктів аграрного сектора економіки. Формування планів та прогнозів повинно бути адекватне умовам діяльності.

Суттєвий вплив глобалізаційних чинників спонукає до посилення ролі аналітичної роботи на підприємствах як з точки зору комплексної оцінки, так і планування (прогнозування) діяльності. Результативність діяльності окремих суб'єктів ринку залежить не лише від вхідних умов (внутрішні резерви, потенційні можливості, виробничі потужності), а і сукупності зовнішніх чинників, які швидко змінюються у часі та просторі. Існує нагальна потреба постійної оцінки умов зовнішнього середовища, визначення напрямів організаційно-економічних змін та коригування окремих технологічних процесів.

Саме тому вибір дієвих аналітичних методів оцінки та прогнозування діяльності є важливим завданням управління. Обґрунтування доцільності аналітичних задач, які будуть формуватися у підрозділах підприємствах, залежить від організаційної структури суб'єктів ринку.

Основним обмеженням у аналітичній роботі суб'єктів ринку залишається відсутність достовірної та повної інформації щодо умов зовнішнього середовища. При цьому реакція на зміни зовнішнього середовища повинна бути оперативною, управлінням доцільно визначати альтернативні рішення з огляду на можливості суб'єктів ринку, з урахуванням запланованих результатів діяльності. Планування діяльності повинно полягати у визначенні цілей та параметрів їхнього досягнення.

Ризик є сукупністю внутрішніх та зовнішніх передумов, які можуть негативно вплинути на досягнення стратегічних цілей суб'єкту ринку протягом певного періоду часу, це може бути час оперативного планування (прогнозування) діяльності. Класифікують ризики та чисті та спекулятивні. Чисті ризики передбачають отримання тільки збитку. Спекулятивні ризики передбачають отримання як позитивного, так і негативного результату.

Виділяють основні характеристики ризику, а саме: альтернативність, невизначеність, суперечливість. Суперечливість ризику проявляється у тому, що

він спонукає до реалізації певних нових рішень, ініціатив, альтернатив, забезпечуючи можливості розвитку. Але з іншої сторони, вибір альтернативного рішення в умовах ризику може бути помилковим, рішення можуть не враховувати усіх передумов щодо розвитку.

Альтернативність пов'язана із необхідністю вибору з декількох можливих варіантів управлінських рішень.

Вибір альтернативного рішення залежить від ситуації. Вибір рішення здійснюється з урахуванням досвіду та інтуїції, до яких необхідно додавати спеціальні методи дослідження, передбачення, прогнозування (планування). Невизначеність пов'язана із відсутністю впевненості у достовірності інформації щодо ситуації, яка склалася, або може виникнути у майбутньому.

Приймаючи рішення необхідно враховувати усі можливі варіанти подій та можливі ризики. Доцільним є формування дієвої (адекватної) стратегії управління ризиками, що дозволить забезпечити досягнення поставлених цілей.

Одним із важливих правил організації процесу управління повинна бути оптимізація співвідношення між рівнем ризику та можливими результатами від реалізації прийнятих управлінських рішень, обраних альтернатив.

Ризик та доходність змінюються у одному напрямку, чим вищим є рівень доходності, тим вищим є ризик реалізації рішень.

Ризик являє собою подію, яка може відбуватися за умови невизначеності з деякою вірогідністю та мати наступні наслідки: позитивний, у вигляді отримання відповідних переваг, запланованих результатів; негативний, у вигляді отримання збитків, непередбачуваних подій; відсутній, без змін.

Невизначеність у досягненні того або іншого результату діяльності визначається впливом сукупності екзогенних (зовнішніх) та ендогенних (внутрішніх) чинників впливу.

Невизначеність пов'язана із неповнотою та неточністю інформації щодо умов діяльності суб'єкту ринку. Ризики є вірогідністю втрати через невизначеність. Втрати виникають через виникнення відповідних подій за умови невизначеності, які провокують посилення рівня ризику.

Екзогенні чинники формують макросередовище суб'єкту ринку, їх поділяють на наступні групи: політичні чинники ризику, економічні чинники ризику, фінансові чинники ризику.

Ендогенні чинники залежать від особливостей діяльності суб'єкту ринку та обумовлені неможливістю точного прогнозування її основних параметрів. Ендогенні чинники ризику формують мікросередовище функціонування суб'єкту ринку.

Дієвість організації управління та оцінки вірогідних альтернатив розвитку залежить від ідентифікації ризиків.

Кожному виду ризику повинен відповідати певний набір інструментів управління. Оцінка діяльності суб'єктів ринку повинна бути направлена не лише на формування стратегічних планів розвитку, а й на оперативне реагування на зміни, які відбуваються (таблиця 1).

Таблиця 1 Класифікація та сутність ризиків у діяльності суб'єкту ринку

№ з.п.	Сутність поняття	Чинники впливу	Управління ризиками
1	Кредитний ризик пов'язаний із можливістю отримання відмови від фінансової установи надати або подовжити кредит.	Недостатній рівень фінансової стійкості, платоспроможності, втрата конкурентних позицій.	Управління ризиками - є сукупністю методів, прийомів, заходів, які дозволяють у певній мірі прогнозувати настання ризикованих подій та приймати певні рішення з метою упередження, зниження негативного впливу наслідків настання таких подій:
2	Інвестиційний ризик - ризик, який пов'язаний із фондовим ринком. Сутність ризику пов'язана із можливістю втрати інвестиційного капіталу або очікуваного рівня доход.	Недостатній рівень інвестиційної привабливості, втрата конкурентних позицій, зростання рівня залежності від зовнішніх джерел фінансування.	1. Напрями упередження ризику: - утримання - свідомо залишається ризик іншому суб'єкту (інвестору); - уникнення - відмова від певних запланованих дій, які пов'язані із ризиком; - передача - передача відповідальності за ризик іншому суб'єкту (страхова компанія).
3	Відсотковий ризик виникає через зміну відсоткових ставок за залученим капіталом, що призводить до зміни витрат на оплату відсотків від доходів, впливає на рівень прибутку.	Зростання рівня затратності діяльності, недостатній рівень фінансової стійкості, платоспроможності, втрата конкурентних позицій, зростання рівня боргових зобов'язань.	2. Напрями зниження ризику: - диверсифікація - процес розподілу інвестиційних ресурсів між різними об'єктами вкладення капіталу, які безпосередньо не пов'язані між собою з метою зниження рівня ризику;
4	Бізнес-ризик пов'язаний із неспроможністю підтримувати рівень доходу на вкладений капітал.	Зростання рівня затратності, втрата контролю за процесами, втрата довіри партнерів.	- лімітування - встановлення граничних розмірів ризикованих витрат, які може дозволити суб'єкт без суттєвих втрат; - самострахування - створення власних резервних фондів з метою упередження фінансових втрат;
5	Валютний ризик являє собою небезпеку валютних втрат, пов'язаних зі зміною курсу однієї іноземної валюти по відношенню до іншої, у тому числі національної валюти при проведенні зовнішньо-економічних, кредитних та інших валютних операцій.	Зниження рівня ділової активності, зростання рівня затратності основного виду діяльності, втрата контролю за процесами, втрата довіри партнерів.	- хеджування - страхування ризиків за контрактами або певними комерційними операціями, які передбачають продаж товарів у майбутніх періодах. Хеджування на підвищення (купівля контрактів) використовується для страхування від можливого підвищення цін. Хеджування на зниження (продаж термінових контрактів) страхує від
6	Ризик втраченої вигоди є ризиком отримання певних втрат через нездійснення певних заходів, реалізації певних рішень, альтернатив або призупинення діяльності суб'єкту ринку.	Втрата контролю за процесами, зниження рівня конкурентних позицій, несвоєчасність прийняття рішень, втрата довіри партнерів, прийняття рішень, які не підтверджені можливостями їхньої	

		реалізації. Зниження рівня економічної безпеки підприємства.	можливого зниження цін у майбутньому. 3. Неформалізовані методи мінімізації ризиків (ризик-менеджмент): - підвищення ефективності використання кадрового потенціалу. Фактор-людини визначає успішність рішень; -
--	--	---	---

Джерело: узагальнено авторами на підставі опрацьованих літературних джерел.

Оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища потребує суттєвої підготовки, як кадрової, так і інформаційно-технічної. Управління внутрішніми процесами передбачає постановку та вирішення чітких аналітичних задач, які зорієнтовані на забезпечення можливостей уникати кризових явищ та нівелювати ризики. Чіткі параметри порівняння дозволяють приймати рішення з огляду на аналогічні явища у попередніх періодах, а використання експертної оцінки - формувати уявлення щодо складності процесів, які відбуваються, або можуть відбутися.

Планування (прогнозування) діяльності суб'єктів ринку на короткострокову перспективу, коригування рішень з огляду на зміну ситуації, надають можливість використовувати оперативний аналіз та здійснювати дієву адаптацію процесу управління. Використання довгострокових прогнозів та використання їх в аналітичній оцінці діяльності суб'єктів ринку є досить суб'єктивним, подібна інформаційна основа порівняння може надати лише загальне уявлення щодо перспектив розвитку.

Проведення комплексної оцінки діяльності суб'єктів ринку передбачає дослідження усіх процесів і явищ, від місцерозташування до розподілу чистого прибутку і є достатньо трудомістким процесом.

Результативність комплексної оцінки може бути отримана лише з огляду на стратегічні перспективи, оцінку вхідних можливостей суб'єктів забезпечити умови щодо функціонування та можливого нарощування потужностей. Оперативний аналіз повинен відбуватися з урахуванням отриманих результатів, як базис для порівняння із результатами діяльності суб'єктів.

Періодичність оцінки залежить від особливостей діяльності, якості кадрового потенціалу, організаційної структури, генеральної (кінцевої) мети діяльності та інтересів учасників.

З огляду на особливості аграрного сектора економіки стратегічне планування надає можливість визначити основні пріоритети розвитку суб'єктів. Зміна ситуації на ринку аграрної продукції, суттєвий вплив великих корпорацій, посилення їхніх конкурентних позицій, інфраструктурні та інформаційні обмеження, спонукають до постійного коригування технологічних та фінансових рішень.

Основним чинником, який обмежує можливості дрібних та середніх за розмірами суб'єктів аграрного ринку, залишається ціна реалізації основних видів

інтенсивних культур, яка в період збору врожаю не забезпечує покриття усіх понесених витрат. Великі корпорації (агрохолдинги) подібні обмеження нівелюють активним розвитком логістики.

Адаптація управлінських рішень була і залишається вимушеною необхідністю ведення бізнесу. Виявлення дієвих альтернатив є перевагою, яка дозволяє отримати заплановані результати діяльності та мінімізувати витрати, нейтралізувати втрати.

З метою забезпечення повноти інформаційної бази та прийняття рішень доцільно проводити оцінку ризиків (інвестиційний, кредитний, бізнес-ризик, ризик втраченої переваги або втрачених можливостей, екологічний ризик).

Результативність аналітичної оцінки ризиків у формуванні альтернативних рішень може бути забезпечена лише за умови чітко встановлених умов партнерства та рівнів відповідальності, спільної мети, яка зорієнтована на розвиток суб'єктів ринку. Сформоване авторами доповнення пов'язане із можливими варіантами рішень, які можуть бути свідомо спрямовані на доведення суб'єктів ринку до банкрутства або фіктивного банкрутства, тобто, певних шахрайських дій.

При оцінці ризиків необхідно враховувати їхні базові характеристики (альтернативність, невизначеність, суперечливість), так як вони визначають напрями адаптації управлінських рішень.

Суперечливість ризику проявляється у тому, що він спонукає до реалізації певних нових рішень, ініціатив, альтернатив, забезпечуючи можливості розвитку. Але з іншої сторони, вибір альтернативного рішення в умовах ризику може бути помилковим, рішення можуть не враховувати усіх передумов щодо розвитку.

Альтернативність пов'язана із необхідністю вибору з декількох можливих варіантів управлінських рішень. Вибір альтернативного рішення залежить від ситуації. Вибір рішення здійснюється з урахуванням досвіду та інтуїції, до яких необхідно додавати спеціальні методи дослідження, передбачення, прогнозування (планування). Невизначеність пов'язана із відсутністю впевненості у достовірності інформації щодо ситуації, яка склалася, або може виникнути у майбутньому.

Приймаючи рішення необхідно враховувати усі можливі варіанти подій та можливі ризики. Доцільним є формування дієвої (адекватної) стратегії управління ризиками, що дозволить забезпечити досягнення поставлених цілей. Важливою умовою організації процесу управління повинна бути оптимізація співвідношення між рівнем ризику та можливими результатами від реалізації прийнятих управлінських рішень, обраних альтернатив. Ризик та доходність змінюються у одному напрямку, чим вищим є рівень доходності, тим вищим є ризик реалізації рішень.

Ризик являє собою подію, яка може відбутися за умови невизначеності з деякою вірогідністю та мати наступні наслідки: позитивний — отримання відповідних переваг, запланованих результатів; негативний — отримання збитків або певних непередбачуваних подій; відсутній — без змін.

Оцінка ризиків включає дослідження основних передумов та наслідків їхнього можливого виникнення.

Так, кредитний ризик можна оцінити через розрахунок рівня кредитоспроможності суб'єктів ринку та оцінку основних параметрів його виникнення (термін кредиту, відсоткова ставка по кредиту, порядок та умови погашення кредиту, гарантії або забезпечення кредиту, валюта кредиту, курс валют, надійність банківської установи).

Інвестиційний ризик можна оцінити через розрахунок рівня інвестиційної привабливості та оцінку основних параметрів процесу інвестування (обсяг інвестиційних ресурсів, умови інвестування, строк реалізації інвестиційного проєкту, гарантії учасників, надійність інвестора).

Бізнес-ризик можна оцінити через розрахунок рівня чистого прибутку та оцінку основних параметрів його отримання (організація виробництва та праці, маркетингова стратегія, надійність партнерів, рівень ділової активності, дієвість внутрішнього планування та контролю).

Ризик втраченої переваги або втрачених можливостей можна оцінити через розрахунок рівня фінансових втрат, які характеризують обмежені або втрачені можливості прийняття або коригування управлінських рішень.

Зазначені показники дозволяють обґрунтувати можливі альтернативні управлінські рішення не лише у звичайній діяльності суб'єктів ринку, а й в умовах потреби у кредитуванні, або залученні інвестиційного капіталу.

Вагомою перевагою у забезпеченні умов до розвитку суб'єктів ринку є надійність усіх осіб, які залучені до процесу управління, партнерів. Орієнтація на спільні результати діяльності усіх зацікавлених осіб дозволяє забезпечити можливості упередження ризику втраченої переваги, тобто, нівелювати втрати та не допустити появу й поширення кризових явищ.

З метою оцінки ризиків можуть бути використані формалізовані та неформалізовані методи. Основною метою оцінки є забезпечення варіантів (альтернатив) рішень, які будуть направлені на результативність управління, своєчасність та адекватність формування, прийняття й коригування рішень з огляду на зміну ситуації у веденні бізнесу (таблиця 2).

Невизначеність у досягненні того або іншого результату діяльності визначається впливом сукупності екзогенних (зовнішніх) та ендогенних (внутрішніх) чинників впливу.

Невизначеність пов'язана із неповнотою та неточністю інформації щодо умов діяльності суб'єктів ринку.

Ризики є вірогідністю втрати через невизначеність. Втрати виникають через відповідні події за умови невизначеності, які провокують посилення рівня ризику. Дієвість організації управління та оцінки вірогідних альтернатив розвитку залежить від ідентифікації ризиків.

Тобто, кожному виду ризику повинен відповідати певний набір інструментів управління.

Вагомою складовою результативності оцінки є коректна аналітична задача, вибір дієвого методу дослідження та адекватне ситуації (вхідним умовам) управлінське рішення (управлінські рішення). Комплексне оцінювання діяльності, рейтингове оцінювання роботи підрозділів підприємства, узагальнення

результатів оцінки, прийняття рішень на різних рівнях залежать від організаційної структури підприємства.

Таблиця 2 Напрями, методи та результати аналітичної оцінки діяльності суб'єктів ринку

Напрями оцінки	Методи оцінки	Результати оцінки
<p>Комплексна оцінка діяльності:</p> <p>9. Аналіз умов господарювання підприємства (внутрішні, зовнішні чинники впливу).</p> <p>10. Аналіз ринкових можливостей підприємства (маркетинговий аналіз).</p> <p>11. Аналіз ресурсного потенціалу підприємства, оцінка впливу природних чинників впливу, екологічний аналіз.</p> <p>12. Аналіз виробництва продукції, товарів, надання робіт та послуг підприємством.</p> <p>13. Аналіз собівартості продукції, оцінка витрат діяльності, управління витратами.</p> <p>14. Аналіз реалізації продукції, товарів, робіт та послуг підприємством.</p> <p>15. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.</p> <p>16. Аналіз фінансового стану підприємства.</p> <p>17. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства.</p> <p>18. Оцінка кредитоспроможності підприємства тощо.</p>	<p>1. Методи якісного аналізу — загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція) та методи експертних оцінок.</p> <p>2. Методи кількісного аналізу — традиційні методи (порівняння, середні величини, індекси, динамічні ряди, аналітичні групування), методи дослідження детермінованих факторних зв'язків, методи комплексної економічної оцінки, графічні методи аналізу, методи оптимальних рішень, фонові методи і моделі.</p>	<p>Альтернативні управлінські рішення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - формування; - прийняття; - коригування; - контроль за виконанням; - рівні відповідальності; - оцінка результативності рішень. <p>Напрями коригування процесу управління:</p> <ul style="list-style-type: none"> - підвищення ефективності використання кадрового потенціалу; - підвищення рівня відповідальності за результати планування діяльності, оцінки діяльності, отримані результати діяльності; - оптимізація організаційної структури; - рівень інноваційної та технологічної готовності; - контроль; - рівень довіри.
<p>Оцінка ризиків:</p> <p>1. Кредитний ризик.</p> <p>2. Інвестиційний ризик.</p> <p>3. Бізнес-ризик.</p> <p>4. Ризик втраченої переваги або втрачених можливостей.</p> <p>5. Екологічний ризик.</p>	<p>1. Експертні методи оцінки.</p> <p>2. Статистичні методи оцінки.</p> <p>3. Розрахунково-аналітичні методи оцінки.</p> <p>4. Аналогові методи оцінки.</p>	<p>Ситуація ризику пов'язана зі стохастичними процесами, які ґрунтуються на таких умовах:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наявність невідповідності; - необхідність вибору альтернативи; - оцінка вірогідності здійснення обраних альтернатив.

Джерело: узагальнено авторами на основі опрацьованих літературних джерел

З точки зору результативності управління — на ситуацію слід реагувати відразу, або не реагувати взагалі. На усіх етапах оцінки існує потреба щодо дослідження та оцінки ризиків, які нівелюють очікувані результати діяльності.

Суттєвою базовою основою аналітичної задачі — є визначення особливостей діяльності суб'єктів ринку з огляду на галузеву приналежність. Послідовність вирішення аналітичної задачі передбачає: формування чіткої мети аналізу; визначення основних завдань, постановка задач; інформаційне забезпечення проведення аналізу; обґрунтування основних принципів, масштаби оцінки; вибір методів й підходів аналізу; вибір критеріїв результативності; визначення груп показників; вибір групи нормативних значень показників; вибір групи прогнозних (планових) значень показників з метою порівняння; розрахунок показників, виявлення причинно-наслідкових залежностей; порівняння показників з нормативними, прогнозними (плановими) значеннями; виявлення пріоритетних чинників впливу на процеси та явища; узагальнення результатів, формування пропозицій, виявлення резервів; узагальнення пропозицій щодо прийняття рішень; підготовка аналітиком, групою аналітиків інформації у вигляді аналітичної записки або аналітичної довідки, формування виробничого плану, звіту, фінансового плану, звіту, стратегії розвитку, маркетингового плану, бізнес-плану, інвестиційної пропозиції, інвестиційного плану, аудиторського висновку; прийняття управлінських рішень; контроль за виконанням; оцінка результативності управлінських рішень, відповідальність за рішення.

Відмінність ризиків за напрямками коригування рішень залежить від масштабності їхнього впливу на окремі процеси та явища, що визначає інструменти реалізації обраних альтернатив. Так, вплив глобальних екологічних змін можна оцінити рівнем вуглецевих викидів, які провокують потепління, зміну природно-кліматичних умов та підходи щодо ведення сільського господарства та можливості гарантування продовольчої безпеки світу й окремих його регіонів. Виявлено, що скорочення вуглецевих викидів у 2000 році оцінювалося, як потреба на рівні тривідсоткового скорочення, актуальним на часі є питання десятивідсоткового скорочення. Результати впливу є суттєвими та загрозовими через негативні прояви та критичні очікування щодо кліматичних змін. Останні 10 років стали найбільш високими за температурними параметрами, саме антропогенні чинники стали причиною більшості погодних катаклізмів.

Отже, глобальність ризиків визначає обмеження або можливості управління ними, формує альтернативні варіанти рішень або їхню відсутність. Суттєвим залишається й вплив вірогідності появи та проявів ризиків, що повинно обумовлювати поведінку усієї системи управління.

Ситуація виникнення ризику пов'язана із процесами, які мають зв'язок із наступними передумовами: наявність ситуації невизначеності, необхідність вибору альтернатив, оцінка вірогідності практичного впровадження альтернатив. Вірогідність настання ситуації обумовлена суттєвою кількістю чинників та передумов. Оскільки на момент прийняття рішення немає чіткої позиції щодо результатів практичного впровадження альтернатив, можна лише передбачити події, очікуваний результат залишається випадковою величиною. Оцінити результативність управлінських рішень або обраних альтернатив можна лише по

завершенню періоду очікування результату. Чим точнішим є планування (прогнозування) діяльності, тим меншим є рівень ризику та результативнішим вибір й впровадження управлінських рішень, обраних альтернатив з огляду на вхідні умови та можливості суб'єктів ринку.

З метою вирішення значної кількості практичних задач достатньо мати чіткі характеристики пріоритетних чинників впливу, які надають повнішу характеристику вірогідності зміни ситуації у майбутньому, переважно, у короткостроковій або середньостроковій перспективі. Вибір пріоритетних чинників впливу потребує поєднання знань, вмінь, логіки мислення та інтуїції аналітика.

Практичне запровадження виявлених альтернатив доцільно здійснюватися на умовах державно-приватного або публічно-приватного партнерства. Основні напрями партнерства включають пріоритетні завдання з огляду на потреби та інтереси усіх учасників, що нівелює або обмежує настання ситуації, яка провокує ризику. Партнерство дозволяє спільними зусиллями вирішувати масштабні фінансові, техніко-технологічні, екологічні завдання, які доповнюються відповідними гарантіями учасників процесу. Гарантія та відповідальність учасників дозволяє брати участь у міжнародних проєктах, які орієнтовані на вирішення масштабних питань, у тому числі екологічного характеру.

Саме тому вибір альтернативного варіанту рішення доцільно орієнтувати на можливості запровадження спільних проєктів на умовах партнерства, реалізацію спільних дій та відповідальності за отримані (очікувані) результати (таблиця 3).

Практичне впровадження управлінських рішень повинно бути забезпечене можливостями реалізації спільних заходів, гарантування інтересів, відповідальності та очікуваних результатів співпраці за умов державно-приватного або публічно-приватного партнерства.

Державно-приватне партнерство є різновидом публічно-приватного партнерства й являє собою систему відносин, у реалізації яких використовуються ресурси обох партнерів з відповідним розподілом ризиків, відповідальності, результатів. Публічно-приватне партнерство зорієнтовано на вирішення низки завдань, які носять організаційно-інформаційний характер, що є актуальним питанням й сприяє можливості реалізації спільних проєктів за участі широкого кола учасників.

До основних завдань партнерства можна віднести: розробка наукових засад реалізації проєктів, визначення пріоритетних напрямів та форм участі приватного сектору у суспільно значущих інфраструктурних проєктах, механізмів оцінки рівня ефективності участі сторін у таких проєктах, управління проєктами, узагальнення та поширення досвіду реалізації, сприяння формуванню відповідального ставлення бізнесу та територіальних громад до додержання інтересів суспільства, сприяння інформаційно-аналітичному, технічному забезпеченню формування ринку проєктів у межах публічно-приватного партнерства.

Таблиця 3 Пріоритетні напрями партнерства у реалізації управлінських рішень суб'єктами ринку

Публічно-приватне партнерство	Державно-приватне партнерство
Співробітництво між приватним підприємством, що фінансується та діє через партнерство між Урядом та приватними суб'єктами ринку.	Співробітництво між державним та приватним партнерами у реалізації спільних проєктів.
Учасники	
Держава приватний бізнес міжнародні партнери міжнародні організації громадські організації громадські активісти об'єднані територіальні громади фізичні особи (резиденти, нерезиденти держави) інші зацікавлені особи	
Пріоритетні напрями діяльності	
Виконання широкого спектру задач (від нормативно-правового регулювання, інформаційного супроводу, організаційно-технічного супроводу до стимулюючих й мотиваційних заходів).	Реалізація проєктів, орієнтованих на отримання інтересів учасників — співфінансування заходів з кількох джерел, гарантії держави, відповідальність учасників, рівень довіри, ділова активність партнерів.
Очікувані результати співпраці	
результативність співпраці влади, бізнесу й суспільства результативність співпраці за міжнародними проєктами, угодами впровадження соціальних проєктів розвиток соціальної інфраструктури зацікавленість бізнесу зацікавленість фінансових установ та організацій використання міжнародного досвіду співпраці, проведення участь у спільних освітньо-наукових, інформаційно-консультаційних, дорадчих заходах коригування інструментів стимулювання (бюджетне фінансування, кредитування, оподаткування, страхування) коригування механізмів співпраці партнерів координація підходів та завдань учасників відносин відповідальність учасників та довіра у взаємовідносинах техніко-технологічне оновлення виробництв інфраструктурне та інформаційне забезпечення процесів інноваційний розвиток галузей та сфер національної економіки	

Джерело: узагальнено авторами на основі опрацьованих літературних джерел

Партнерство сприяє використанню відповідних інформаційних й інноваційних технологій, проведенню науково-дослідних, дослідно-конструкторських, проєктно-конструкторських, технологічних, пошукових та проєктно-пошукових робіт, інших робіт, які пов'язані із доведенням наукових й науково-технічних знань до стадії практичного запровадження. Партнерство стимулює розвиток діяльності з надання послуг щодо розробки, супроводження проєктів, спонукає до захисту інтересів учасників, передбачає проведення експертиз та оцінки доцільності, коригування відповідних нормативно-правових актів, програм та проєктів, механізмів взаємодії. Спільна реалізація поставлених

задач дозволяє розподілити не лише результати, а й відповідальність та потенційні ризики.

Пріоритетні підходи оцінки ризиків у діяльності суб'єктів аграрного сектора економіки повинні ґрунтуватися на можливості запровадження дієвих інструментів управління, які залежать від масштабності ризиків, можливості реалізації заходів з виділеного кола альтернатив.

Достовірна оцінка ситуації дозволяє уникати зайвих витрат, втрат та формувати коло альтернатив. Адекватність рішень є вагомою перевагою в управлінні діяльністю, так як дозволяє сконцентрувати зусилля на пріоритетах, фактичних можливостях суб'єкту ринку та його структурних підрозділів, за їхньої наявності. Оцінка ризиків повинна враховувати їхню масштабність та суперечливість з огляду на очікування, вірогідність появи (виникнення).

Масштабність процесів та явищ, складність ситуацій, які виникають, спонукає до використання механізмів спільного вирішення питань та реалізації проєктів, у тому числі на умовах партнерства. Нівелювання ризиків за рахунок спільних заходів, відповідальності та довіри дозволяє отримувати результативність заходів, у тому числі екологічного характеру, що доводить досвід співпраці на різних рівнях управління.

Процес управління потребує використання аналітичних інструментів з метою упередження загроз, визначення можливостей, нейтралізації ризиків, передбачає безперервний процес коригування, адаптації оперативних й стратегічних управлінських рішень.

Вибір дієвого методу оцінки та прогнозування дозволяє підвищити рівень результативності провадження управлінських рішень, орієнтацію на альтернативи, які гарантують отримання результативності.

Своєчасність управлінських рішень, орієнтація на потенційні можливості визначають перспективи розвитку суб'єктів ринку. Управління процесами передбачає постановку та вирішення чітких аналітичних задач, а чіткі параметри порівняння дозволяють приймати рішення з огляду на аналогічні явища у попередніх періодах. Коригування рішень повинно відбуватися з огляду на масштабність зміни ситуації, що надає можливість здійснювати дієву адаптацію процесу управління.

З огляду на особливості аграрного сектора економіки стратегічне планування надає можливість визначити основні пріоритети розвитку суб'єктів. Результативність планування та аналітичної оцінки ризиків може бути забезпечена лише за умови чітко визначеної мети та задач діяльності, спільних інтересів, встановлених умов партнерства та рівнів відповідальності кожного з учасників.

Подібний підхід повинен використовуватися з метою упередження ризиків, які можуть бути спрямовані на певні шахрайські дії (доведення суб'єкту ринку до банкрутства, фіктивне банкрутство) або екологічні загрози глобального характеру, транскордонні небезпеки. При оцінці ризиків доцільно враховувати їхню альтернативність, невизначеність та суперечливість.

Невизначеність у досягненні того або іншого результату діяльності визначається впливом сукупності чинників й пов'язана із неповнотою та

неточністю інформації щодо умов діяльності суб'єктів ринку, метою та задачами управління, суперечностями та спільними інтересами учасників. Тобто, дієвість управління та оцінка вірогідних альтернатив розвитку залежить від ідентифікації ризиків, а кожному виду ризиків відповідає певний набір інструментів управління.

При цьому адекватність управлінських рішень та поставлених оперативних й стратегічних задач виступає суттєвою перевагою в управлінні діяльністю, так як дозволяє сконцентрувати зусилля на пріоритетах, фактичних можливостях, перевагах, а не недоліках, потенційних загрозах (як техніко-технологічних і фінансових, так і екологічних).

Вагомою складовою результативності оцінки є коректна аналітична задача, вибір дієвого методу дослідження та адекватне ситуації управлінське рішення. Виявлені практичні задачі повинні мати чіткі механізми взаємодії, які коригуються з огляду на вірогідність зміни ситуації у майбутньому. При цьому вибір пріоритетних чинників впливу потребує поєднання знань, вмінь, логіки мислення та інтуїції аналітика.

Практичне запровадження виявлених альтернатив може здійснюватися на умовах державно-приватного партнерства з метою гарантування захисту інтересів усіх учасників, у тому числі окремих представників міжнародних організацій. Подібне партнерство дозволяє нейтралізувати ризики та обмежити фінансові втрати, знизити рівень недовіри й недостовірності інформації щодо масштабності й результативності існуючих загроз.

Практичний досвід засвідчує результативність подібного партнерства у різних сферах та галузях економіки.

Актуальним залишається й питання щодо формування відповідної суспільної думки щодо участі у проєктах на умовах партнерства, довіри бізнесу до подібної співпраці, інвестора, гаранта.

Активізація співпраці дозволяє розширити представництво у різних міжнародних організаціях, підвищити зацікавленість у розвитку інвестиційної й інноваційної діяльності, підвищити рівень організаційного та інформаційного, інфраструктурного забезпечення розвитку галузей та сфер економіки, у тому числі аграрного сектора. Довіра учасників процесу може бути гарантована лише з часом, але результативність подібного партнерства є вимогою часу та потребою суспільства.

Доцільність реалізації партнерських відносин доводить глобальність екологічного питання, існуючих загроз, залежності аграрного сектора від зміни клімату планети та необхідність спільного вирішення масштабних питань з метою обмеження негативних проявів та ризиків на різних рівнях (від локального до глобального або, навпаки, від глобального до локального).

Аналітична оцінка та упередження ризиків в умовах глобального світу не може бути обмежена територіально, глобальність світу доводить потребу адаптації та коригування управлінських рішень суб'єктами ринку з огляду на існуючі та потенційні небезпеки, у тому числі екологічного характеру.

5. Прогнозування діяльності суб'єктів ринку.

Прийняття управлінських рішень на рівні окремого суб'єкту ринку залежить від значної кількості чинників, у тому числі від вхідних можливостей (ресурсів, які є у наявності; ресурсів, які можна додатково залучити), а також особливостей галузі або сфери діяльності.

З метою отримання результативності діяльності існує необхідність формування прогнозного рівня досягнення бізнес-цілей, які можуть бути узагальнені й сформовані у план діяльності.

Для проведення розрахунків зроблено припущення та використано метод екстраполяції трендів за рівнянням прямої.

Припущення містить вхідну інформацію, що суб'єкт ринку за останні 5 років отримував приріст чистого прибутку у розмірі:

- від мінімальних вхідних умов — 4,0% від базового рівня,
- максимальних вхідних умов — 24,0 відсотки від базового рівня.

За базову одиницю показника визначено рівень чистого прибутку у 50,0 млн. грошових одиниць.

Система рівнянь для розрахунку прогнозованого рівня фінансового результату діяльності має наступний вигляд, де y — є чистий прибуток.

$$\begin{cases} a_t = a + bt \\ a = \frac{\sum y}{n} \\ b = \frac{\sum yt}{\sum t^2} \end{cases} \quad (5.1.)$$

Період інформаційного охоплення становить 5 років.

Розрахунок (таблиці 4, 5, 6) проведено з урахуванням різних варіантів зростання результативного показника від базового рівня (від 4,0 до 24,0 відсотків).

У таблицях узагальнено інформацію щодо альтернативних варіантів зростання чистого прибутку.

Формування альтернативних варіантів управлінських рішень щодо можливих напрямів нарощування результатів діяльності суб'єктів ринку ґрунтується на оцінці ситуацій, які виникають, з урахуванням відповідних закономірностей та особливостей діяльності, а також потенційних можливостей, як власних, так і сформованих у співпраці із іншими зацікавленими суб'єктами (бізнес-партнери, інвестори, кредитори, організатори та учасники грантових проєктів тощо).

Так як фінансовий прогноз не може бути проведений зі значною точністю, слід проводити коригування поточних управлінських рішень з огляду на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

Метод екстраполяції дозволяє провести короткострокове прогнозування фінансових результатів, визначити основні пріоритети управління діяльністю.

Таблиця 4 Вихідна та розрахункова інформація щодо прогнозування чистого прибутку за фактичного зростання на рівні мінімальних вхідних умов — 4,0%

Роки	y	t	yt	t ²
2015	50,0	-2	-100	4
2016	52,0	-1	-52,0	1
2017	54,08	0	0	0
2018	56,25	1	56,25	1
2019	58,50	2	117,0	4
Разом:	270,83	0	21,25	10

Джерело: розраховано авторами

Розрахунок: $a = 270,83 / 5 = 54,17$; $b = 21,25 / 10 = 2,13$. Прогнозований рівень чистого прибутку у наступному періоді може становити: $y = 54,17 + 6 * 2,13 = 66,95$ млн. грошових одиниць за умови зростання результативного показника на рівні середніх вхідних умов, зростання показника на 4,0% від базового рівня.

Таблиця 5 Вихідна та розрахункова інформація щодо прогнозування чистого прибутку за фактичного зростання на рівні середнього значення показника — 14,0%

Роки	y	t	yt	t ²
2015	50,0	-2	-100	4
2016	57,0	-1	-57,0	1
2017	64,98	0	0	0
2018	74,08	1	74,08	1
2019	84,46	2	168,92	4
Разом:	330,52	0	86,0	10

Джерело: розраховано авторами

Розрахунок: $a = 330,52 / 5 = 66,11$; $b = 86,0 / 10 = 8,60$. Прогнозований рівень чистого прибутку у наступному періоді може становити: $y = 66,11 + 6 * 8,60 = 117,71$ млн. грошових одиниць за умови зростання результативного показника на рівні мінімальних вхідних умов, зростання показника на 14,0% від базового рівня.

Таблиця 6 Вихідна та розрахункова інформація щодо прогнозування чистого прибутку за фактичного зростання на рівні максимальних вхідних умов — 24,0%

Роки	y	t	yt	t ²
2015	50,0	-2	-100,0	4
2016	62,0	-1	-62,0	1
2017	76,88	0	0	0
2018	95,34	1	95,34	1
2019	118,23	2	236,46	4
Разом:	402,45	0	169,80	10

Джерело: розраховано авторами

Розрахунок: $a = 402,45 / 5 = 80,49$; $b = 169,80 / 10 = 16,98$. Прогнозований рівень чистого прибутку у наступному періоді може становити: $y = 80,49 + 6 \cdot 16,98 = 182,37$ млн. грошових одиниць за умови зростання результативного показника на рівні максимальних вхідних умов, зростання показника на 24,0% від базового рівня. За альтернативних варіантів зростання результативного показника становить від 66,95 млн. грошових одиниць до 182,37 млн. грошових одиниць. Різниця між прогнозованим мінімальним та максимальним значенням показника становить 2,7 рази.

Можливі варіанти розвитку подій за умови зростання показника на 8,0, 16,0 та 20,0 відсотків (таблиці 7,8,9).

Таблиця 7 Вихідна та розрахункова інформація щодо прогнозування чистого прибутку за фактичного зростання показника на рівні 8,0%

Роки	y	t	yt	t ²
2015	50,0	-2	-100,0	4
2016	54,0	-1	-54,0	1
2017	58,32	0	0	0
2018	62,99	1	62,99	1
2019	68,03	2	136,06	4
Разом:	293,34	0	45,05	10

Джерело: розраховано авторами

Розрахунок: $a = 293,34 / 5 = 58,67$; $b = 45,05 / 10 = 4,51$.

Прогнозований рівень чистого прибутку у наступному періоді може становити: $y = 58,67 + 6 * 4,51 = 85,73$ млн. грошових одиниць за умови зростання результативного показника на 8,0% від базового рівня.

Таблиця 8 Вихідна та розрахункова інформація щодо прогнозування чистого прибутку за фактичного зростання показника на рівні 16,0%

Роки	y	t	yt	t ²
2015	50,0	-2	-100,0	4
2016	58,0	-1	-58,0	1
2017	67,28	0	0	0
2018	78,05	1	78,05	1
2019	90,54	2	181,08	4
Разом:	343,87	0	101,13	10

Джерело: розраховано авторами

Розрахунок: $a = 343,87 / 5 = 68,78$; $b = 101,13 / 10 = 10,12$.

Прогнозований рівень чистого прибутку у наступному періоді може становити: $y = 68,78 + 6 * 10,12 = 129,50$ млн. грошових одиниць за умови зростання результативного показника на 16,0% від базового рівня.

Таблиця 9 Вихідна та розрахункова інформація щодо прогнозування чистого прибутку за фактичного зростання показника на рівні 20,0%

Роки	y	t	yt	t ²
2015	50,0	-2	-100,0	4
2016	60,0	-1	-60,0	1
2017	72,0	0	0	0
2018	86,40	1	86,40	1
2019	103,68	2	207,36	4
Разом:	372,08	0	133,76	10

Джерело: розраховано авторами

Розрахунок: $a = 372,08 / 5 = 74,42$; $b = 133,76 / 10 = 13,38$.

Прогнозований рівень чистого прибутку у наступному періоді може становити: $y = 74,42 + 6 * 13,38 = 154,70$ млн. грошових одиниць за умови зростання результативного показника на 20,0% від базового рівня.

Проведені розрахунки надають можливість зауважити, що зростання фінансового результату діяльності суб'єкту ринку обумовлено певними обмеженнями, які залежать від сукупності внутрішніх та зовнішніх чинників (від

достатності ресурсного забезпечення до ціни реалізації продукції, товарів, робіт або послуги, які надає суб'єкт на ринок).

Реалізація підходів з нарощування доходної складової діяльності призведе до збільшення витрат.

Вибір альтернативного варіанту управлінського рішення повинен бути проведений у площині адекватності дій за масштабами та вартістю, а забезпечення приросту доходів — відбуватися швидшими темпами, ніж зростають витрати діяльності.

Графічно сформовано зміну прогнозованих значень фінансових результатів діяльності суб'єкта (рисунок 1.).

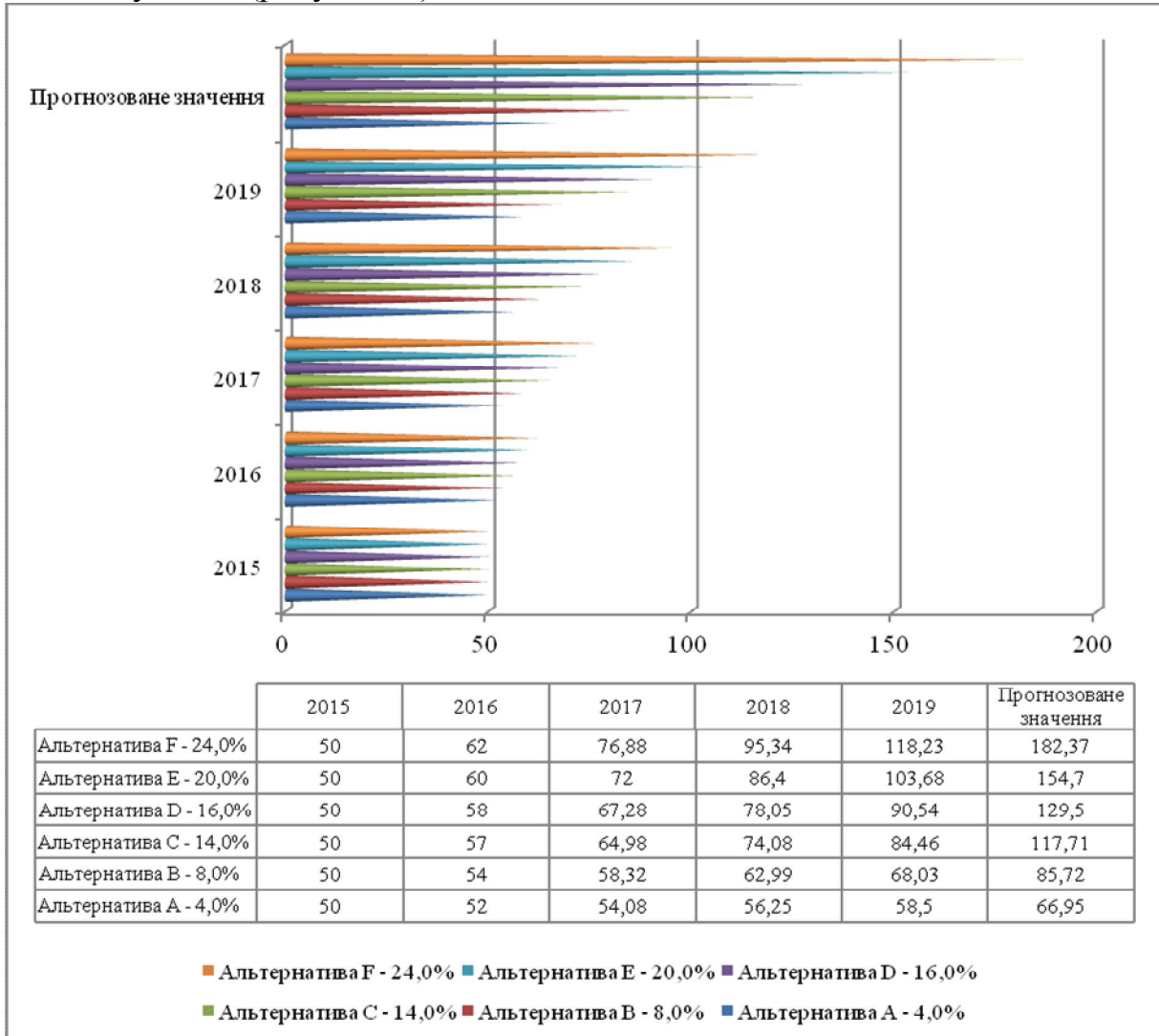

Рисунок 1 — Прогнозований рівень чистого прибутку суб'єкту ринку за умови різних варіантів вхідних умов зростання результативного показника, млн. грошових одиниць

Джерело: розраховано авторами

Вхідні умови залежать від значної кількості чинників. Розширення потенційних можливостей суб'єкту ринку спонукає до нарощування рівня витрат, що може відбуватися швидшими темпами ніж приріст доходу (виручки) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг.

Саме тому при прогнозуванні (плануванні) діяльності суб'єкту ринку обов'язково слід враховувати можливість здійснення контролю за витратами та управління ними. У варіантах проведених розрахунків враховано динаміку зміни результативного показника за різних вхідних умов. Але вибір альтернативного управлінського рішення залежить від можливостей суб'єкту утримати позиції на ринку й забезпечити відповідний контроль за сукупними витратами.

Найбільш оптимальним є відхилення показника до 10,0 відсотків, за таких умов суб'єкт ринку може за рахунок власних можливостей здійснювати коригування ситуації, будь-які зміни не будуть мати критичний або катастрофічний характер.

У розрахунках це зростання фінансового результату від 4,0 до 8,0 відсотків, прогнозований рівень чистого прибутку від 66,95 до 85,72 млн. грошових одиниць. За умови зростання результативного показника від 10,0 до 20,0 відсотків зростають ризики підвищення витратної складової, що може призвести до нівелювання зусиль та втрати можливості управляти процесами. У розрахунках це зростання фінансового результату від 14,0 до 16,0 відсотків, прогнозований рівень прибутку від 117,71 до 129,5 млн. грошових одиниць.

З огляду на можливості зростання чистого прибутку від 20,0 відсотків та вище слід враховувати й зростаючі ризики невиконання поставлених завдань на усіх рівнях (від матеріального постачання до маркетингових заходів), що може призвести до суттєвого підвищення фінансових ризиків діяльності. У розрахунках прогнозований рівень чистого прибутку становить від 154,7 до 182,37 млн. грошових одиниць.

Саме тому при виборі варіанту рішення необхідно сформувати чітку послідовність дій, у першу чергу щодо контролю за витратами, з метою нейтралізації потенційних загроз й упередження зростання фінансової залежності, що може призвести до втрати будь-яких бізнес-можливостей.

Побудова та своєчасне вирішення аналітичної задачі є важливим завданням управління. Використання методів та технічних прийомів економічного аналізу дозволяє мати доступ до масиву інформації з метою використання в управлінні бізнесом.

Проведення аналітичної оцінки діяльності суб'єкту ринку та прогнозування (планування) його діяльності повинно відбуватися з огляду на потенційні вхідні умови. Орієнтація управлінських рішень на потенційні можливості дозволяє уникати зайвих втрат та впливає на зниження рівня залежності від інших гравців ринку. Вибір дієвого альтернативного рішення серед усієї сукупності рішень дозволяє орієнтувати бізнес на опосередковані ризики, які можуть бути швидко нівельовані, переважно, за рахунок власних можливостей. Реагувати на зміни зовнішньої ситуації необхідно швидко та результативно. Це можливе лише за умови постійного коригування управлінських рішень.

Компанії переходять на використання штучного інтелекту, програми, які виявляють тенденції, зміни, загрози та формують інформаційне поле з метою прийняття рішень. Штучний інтелект може обробити значний масив інформації, швидко провести складні математичні розрахунки, надати аналітичну інформацію у зручній для управлінця формі. Але штучний інтелект не може мати основної

переваги людини - логічне мислення. Приймаючи рішення управлінець до усього масиву аналітичної інформації додає свій досвід, логіку мислення та інтуїцію.

Прийняття, коригування, адаптація управлінських рішень під впливом усією сукупності зовнішніх чинників глобального світу повинно відбуватися з огляду на потенційні вхідні умови, які ґрунтуються на особливостях діяльності, рівнях ресурсного забезпечення усіх процесів, організаційній структурі суб'єкту ринку, його ринкових позиціях, конкурентних можливостях тощо.

Результативність управління суб'єктом ринку повинна бути орієнтована на підвищення дієвості бізнес-планів та окремих бізнес-процесів, ефективній реалізації бізнес-ідей, інвестиційних пропозицій, а також практичне виконання виробничих та фінансових планів, маркетингових стратегій, проєктів розвитку тощо.

Високі параметри у прогнозуванні (плануванні) діяльності суб'єкту ринку не завжди є запорукою успіху. Прогнозування діяльності повинно бути адекватним реаліям середовища у якому відбувається діяльність суб'єкту ринку, вхідним умовам та додатковим можливостям, які можуть бути активізовані за певних умов, у тому числі через співпрацю, партнерство та грантову діяльність у різних сферах та галузях діяльності.

Обов'язковою умовою результативного прогнозування повинна виступати оцінка ризиків, у тому числі ризиків прийняття несвоєчасних або нерезультативних (малорезультативних) управлінських рішень. Оцінка ризиків, переважно, відбувається через використання експертних методів оцінки, з урахування можливих припущень, досвіду попередніх періодів діяльності суб'єкту.

Оцінка зовнішніх ризиків ускладнюється відсутністю повного масиву зовнішньої інформації, достовірність якої має певні сумніви та упущення при збиранні й обробці. Найкращім варіантом упередження можливих ризиків є створення резервного фонду, який дозволить покрити фінансові втрати та нейтралізувати виникнення відповідних негативних процесів та явищ.

З метою нейтралізації можливих загроз зростання затратності діяльності обумовлено, що прогнозування та реалізація управлінських рішень у напрямку нарощування фінансового результату діяльності суб'єкту на рівні 10,0 відсотків дозволить забезпечити результативність управлінських рішень та можливість їхнього швидкого коригування, за необхідності. Зростання прогнозованого значення може призвести до додаткових витрат та зайвих втрат через негативні прояви зовнішніх чинників впливу, у тому числі обумовлених міжнародними фінансовими групами та Всесвітнім Економічним Форумом.

За інформацією міжнародних фінансових груп, у тому числі групи Світового Банку, світова економіка через вплив пандемії у наступному періоді буде мати суттєве скорочення, яке може становити від 5,2 до 8,0 відсотків. Подібна рецесія світової економіки є більшою ніж після Другої світової війни й може суттєво вплинути на більшість держав світу, особливо тих, які мають високий рівень фінансової залежності від кредитних ресурсів. Подібна ситуація повинна спонукати до об'єднання зусиль, активізації співпраці та партнерства з метою упередження загроз та створення умов до стабілізації ситуації. Особливої

актуальності набуває питання у контексті гарантування суспільної безпеки світу, забезпечення розвитку сфер та галузей світової економіки, нейтралізації загроз, а також створення можливостей до розвитку окремих суб'єктів ринку.

Пріоритетні підходи прогнозування діяльності суб'єктів ринку у глобальному середовищі повинні ґрунтуватися на можливості забезпечення умов з упередження загроз, своєчасної оцінки ситуації, прийнятті дієвих та своєчасних рішень. Формування бізнес-планів, прогнозів, стратегій розвитку повинно відбуватися з огляду на реальні або потенційно можливі вхідні умови, які враховують можливості з упередження й нейтралізація загроз. Розробка бізнес-ідей, прогнозування результатів діяльності суб'єктів ринку повинна відбуватися з огляду на відповідні можливості своєчасного реагування на зміни, адекватність дій та прогнозів. Глобальні процеси та явища вносять коригування у підходи управління суб'єктами ринку.

Розширення сфери дії транснаціонального бізнесу спонукає до забезпечення дієвих механізмів управління, які дозволяють швидко змінювати підходи ведення внутрішньої та зовнішньої політики бізнес-процесів. Упередження зовнішніх загроз повинно мати системний та інтуїтивний характер. Прийняття, коригування та адаптація управлінських рішень повинна враховувати потенційні вхідні умови та можливості суб'єктів ринку виконувати зобов'язання перед партнерами.

Прогнозування діяльності повинно бути адекватним можливостям. Вибір методів та підходів планування (прогнозування) діяльності суб'єктів ринку повинен враховувати можливості до швидкої трансформації управлінських рішень, що є вимогою часу, та мати, переважно, короткостроковий характер, що дозволить швидко адаптувати плани та прогнози розвитку, трансформувати підходи до ведення аналітичної роботи, планування діяльності суб'єкту ринку з огляду на суттєвий вплив чинників зовнішнього середовища, зміни глобального характеру.

6.Завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Завдання для здобувачів вищої освіти до інформації таблиці 1, 2, 3:

- провести оцінку ситуації та визначити рівні відповідальності;
- обґрунтувати можливості щодо нівелювання або упередження можливих ризиків у діяльності досліджуваного підприємства;
- обумовити найбільш вірогідні варіанти розвитку подій з огляду на вплив внутрішніх та зовнішніх загроз;
- проаналізувати чинники впливу на діяльність та розвиток суб'єкту ринку;
- проаналізувати можливі ризики та надати пропозиції щодо альтернативних варіантів управлінських рішень;
- встановити оптимальний (альтернативний) варіант залучення коштів у розвиток суб'єкту ринку;
- обумовити можливості залучення зовнішніх джерел фінансування, умови використання зовнішніх джерел.

7. Оцінювання здобувачів вищої освіти.

Вивчення навчальної дисципліни включає: лекційні заняття, практичні заняття, консультації з навчальної дисципліни, самостійну роботу здобувача.

Самостійна робота здобувача включає: опанування навчального матеріалу, проведення наукових досліджень, підготовку наукових публікацій, матеріалів до щорічного круглого столу з питань національної (економічної безпеки), виконання індивідуальних завдань.

Таблиця 11 Оцінка за змістовні модулі, теми за видами виконання завдань

№	Змістові модулі	Кількість заходів	Оцінка в балах		Сума балів	
			min	max	min	max
	Змістовні модулі					
1.	Аудиторна робота					
	аналітична оцінка, виявлення причинно-наслідкових залежностей	20	1,0	1,25	20,0	25,0
	обґрунтування резервів, оцінка ризиків, управлінські рішення	20	1,0	1,0	20,0	20,0
	проміжний контроль	10	1,5	3,0	15,0	30,0
2.	Самостійна і індивідуальна робота, публікації, есе, виступи на тематичних «круглих столах», підготовка наукових доповідей.	5	1,0	5,0	5,0	25,0
	Разом за змістовними модулями	x	x	x	60,0	100,0
Разом					60,0	100,0

Здобувачі, що набрали менше 60 балів до заліково-екзаменаційної сесії не допускаються. До складання заліку такі здобувачі можуть бути допущені тільки після того, як наберуть необхідну кількість балів і виконають усі передбачені програмою завдання.

Таблиця 12 Шкала оцінювання ECTS

Оцінка ECTS	Визначення	Оцінка в балах	Оцінювання
A	Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90-100	зараховано
BC	Добре – в загальному правильна робота з певною кількістю помилок	75-89	зараховано
DE	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	60-74	зараховано
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як досягти мінімального критерію	35-59	не зараховано

8. Доступ до освітніх матеріалів.

Матеріали з навчальної дисципліни узагальнено у освітній платформі Moodle за посиланням — <https://moodle.mnau.edu.ua/course/view.php?id=166>.

Результати тематичних «круглих столів» з питань національної (економічної) безпеки узагальнюються у Moodle за посиланням — <https://moodle.mnau.edu.ua/mod/folder/view.php?id=29967>.

Бібліотека Миколаївського національного аграрного університету за посиланням — <https://lib.mnau.edu.ua/>.

Репозитарій Миколаївського національного аграрного університету за посиланням — <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/>.

Офіційні сайти для збору та обробки інформації (інтернет джерела).

9. Прикінцеві положення.

Вміння оцінювати ситуацію є вагомим перевагою для будь-якого фахівця, особливої актуальності набуває питання у підготовці фахівців економічного спрямування. Отримані знання й навички дозволяють здобувачеві оцінити ситуацію, виявити можливі причинно-наслідкові залежності та обґрунтувати напрями нейтралізації (упередження) загроз, визначити можливості впровадження внутрішніх резервів, залучення зовнішніх джерел, обґрунтувати оптимальні (дієві, ефективні, результативні) управлінські рішення. Здобувач має можливість навчитися працювати з інформаційною базою, збирати, обробляти та узагальнювати аналітичну інформацію.

Актуальність тематики, що висвітлюється у навчальному курсі, обумовлює важливість отримання знань та вмінь з метою практичного використання в умовах виробництва, у тому числі з метою обґрунтування управлінських рішень, упередження можливих загроз. Розуміння процесів та явищ здобувач опанує під час лекційних й практичних занять, консультацій з навчальної дисципліни, проведення самостійної роботи.

Самостійна робота здобувача сприяє поглибленню професійних знань, проведення поглиблених досліджень за тематикою навчального курсу. Вагомим для розуміння процесів є творчий підхід, який здобувач може реалізувати обравши тематику, яка відображає можливості розширення сфери інтегральних, загальних та фахових компетенцій.

Основною метою проведення поглиблених досліджень є формування практичних навичок, вміння аналізувати процеси та явища, обґрунтовувати можливі рішення, робити висновки та узагальнювати практичні напрями щодо розвитку суб'єкту ринку. Проводити підготовку до комплексної оцінки діяльності суб'єкту ринку, за потребою.

10. Інформаційні джерела.

1. Адлер О. О., Руда Л. П., Мацкевічус С. С. Аналіз господарської діяльності. Самостійна робота студента : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2019. 98 с
2. Багров В. П., Багрова І. В. Економічний аналіз : навчальний посібник. Київ : Центр навч. літератури, 2006. 160 с.
3. Болюх М. А., Бурчевський В. З., Горбаток М. І . Економічний аналіз : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2001. 540 с.
4. Великий Ю. В. Аналіз господарської діяльності : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2014. 156 с.
5. Горлачук В. В., Коваленко О. Ю., Белінська С. М. Економічний аналіз господарської діяльності підприємства : навч. посіб. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 308 с.
6. Данилко В. К., Кушніренко О. М., Марченко К. С. Управління витратами : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2012. 216 с.
7. Єгорова О. В., Дорогань-Писаренко Л. О., Литвин О. Ю. Аналіз господарської діяльності : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів аграрного профілю. Полтава : РВВД ПДАА, 2016. 308 с.
8. Клочан В. П., Вишневська О. М., Костаневич Н. І. Організація і методика економічного аналізу : навч. посіб. Миколаїв : МДАУ, 2010. 178с.
9. Ковальчук М. І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК : підручник. Київ : КНЕУ, 2005. 390 с.
10. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 224 с.
11. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 304 с.
12. Організація і методика економічного аналізу. Практикум. Том І. / В. П. Клочан та ін. Миколаїв : МДАУ, 2009. 241 с.
13. Організація і методика економічного аналізу. Практикум. Том ІІ. / В.П. Клочан та ін. Миколаїв : МДАУ, 2009. 250 с.
14. Попович П. Я. Економічний аналіз суб'єктів господарювання : навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 360 с.
15. Сарапіна О. А., Пінчук Т. А., Стефанович Н. Я. Організація і методика економічного аналізу : навчальний посібник. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2013. 314 с.
16. Соловійова Н. І. Фінансова стійкість сільськогосподарських підприємств: інтегральна оцінка, інформаційно-експертне забезпечення : монографія. Херсон : ХДУ, 2006. 196 с.
17. Яців І. Б., Липчук В. В., Райтер Н. І. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. Львів : Ліга-Прес, 2015. 240 с.

Інтернет джерела

1. Всесвітній економічний форум у Давосі. Підсумки 50-ї ювілейної зустрічі. URL : https://www.rbc.ua/static/longread/davos_ukr/index.html

2. The Global Risks. Report 2020. World Economic Forum. 2020. URL : http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf
3. Міжнародний Валютний Фонд (МВФ). URL : <https://sites.google.com/site/economorganizations/ekonomicni-organizaciie-globalnogo-masstabu/mvf-miznarodnij-valutnij-fond>
4. Міжнародний Банк реконструкції та розвитку (МБРР). URL : <https://sites.google.com/site/economorganizations/ekonomicni-organizaciie-globalnogo-masstabu/mbr-r-miznarodnij-bank-rekonstrukciie-ta-rozvitku>
5. Світовий Банк. URL : <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>.
6. Індекс глобалізації країн світу по версії КОФ / Швейцарський економічний інститут (KOF Swiss Economic Institute). URL : <http://globalization.kof.ethz.ch>

Додатки
Додаток А

Таблиця А1. Перелік форм статистичної звітності сільськогосподарських підприємств

№ з.п.	Назва форми звітності	Коротка назва форми звітності
1	Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 20__ року	№ 4-сг (річна)
2	Внесення мінеральних, органічних добрив, гіпсування та вапнування ґрунтів під урожай 20__ року	№ 9-б-сг (річна)
3	Сівба та збирання врожаю сільськогосподарських культур, проведення інших польових робіт на "___" _____ 20__ року	№ 37-сг (місячна)
4	Стан тваринництва на "___" _____ 20__ року	№ 24-сг (місячна)
5	Стан тваринництва за 20__ р	№ 24 (річна)
6	Підсумки збору врожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду на 1 грудня 20__ року	№ 29-сг (річна)
7	Збір урожаю сільськогосподарських культур на 1 грудня 20__ року	№ 29-сг (меліорація) (річна)
8	Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 20__ рік	№ 50-сг (річна)
9	Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві за 20__ рік	№ 2-ферм (річна)
10	Надходження цукрових буряків на переробні підприємства за січень-_____ 20__ року	№ 4-заг (місячна)
11	Наявність сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських підприємствах у 20__ році	№ 10-мех (річна)
12	Надходження худоби та птиці на переробні підприємства за січень _____ 20__ року	№ 11-заг (квартальна)
13	Надходження молока на переробні підприємства за січень-_____ 20__ року	№ 13-заг (квартальна)
14	Реалізація сільськогосподарської продукції за січень-_____ 20__ року	№ 21-заг (місячна)
15	Реалізація сільськогосподарської продукції за 20__ рік	№ 21-заг (річна)
16	Наявність і надходження зернових та олійних культур на "___" _____ 20__ року	№ 1-зерно (місячна)
17	Наявність і надходження зернових та олійних культур на "___" _____ 20__ року	№ 1-зерно (піврічна)
18	Звіт про охорону атмосферного повітря за 20__ р.	№ 2-ТП (повітря) (річна)
19	Добування водних біоресурсів за січень - _____ 20__ року	№ 1-риба (місячна)
20	Добування водних біоресурсів за 20__ р.	№ 1-риба (річна)
21	Витрати на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі за 20__ р.	№ 1-екологічні витрати (річна)
22	Утворення та поводження з відходами за 20__ року	№ 1-відходи (річна)
23	Ведення мисливського господарства за 20__ р.	№ 2-тп (мисливство) (річна)
24	Лісгосподарська діяльність за 20__ року	№ 3-лг (річна)

25	Лісогосподарська діяльність за __ квартал 20__ року	№ 3-лг (квартальна)
26	Баланс на _____ 20__ р.	№ 1 (річна, квартальна)
27	Звіт про фінансові результати за _____ 20__ р.	№ 2 (річна, квартальна)
28	Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва. Баланс	№ 1-м (річна, квартальна)
29	Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва. Звіт про фінансові результати	№ 2-м (річна, квартальна)
30	Звіт про рух грошових коштів за _____ 20__ р.	№ 3 (річна)
31	Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)	№ 3-н (річна)
32	Звіт про власний капітал за _____ 20__ р.	№ 4 (річна)
33	Примітки до річної фінансової звітності за 20__ рік	№ 5 (річна)
34	Додаток до приміток до річної фінансової звітності	№ 6 (річна)
35	Довідка про згоду підприємства органам державної влади надання даних з фінансової звітності	Довідка
36	Звіт з праці	№ 1-ПВ (місячна)
37	Звіт з праці	№ 1-ПВ (квартальна)
38	Звіт про кількість працівників, їхній якісний склад та професійне навчання	№ 6-ПВ (річна)
39	Звіт про витрати на утримання робочої сили за 20__ рік	№ 1-РС (один раз на чотири роки)

Джерело: Державна служба статистики України — <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Примітка: починаючи з 01 січня 2015 року приймання фінансової звітності Державною службою статистики України та Державною фіскальною службою України здійснюється за допомогою автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності».

Для сільськогосподарських виробників Держстат затвердив нові форми статистичних спостережень. З 2019 року вводяться у дію форми: Звіт про виробництво продукції тваринництва, кількість сільськогосподарських тварин і забезпеченість їх кормами (форма № 24 (річна). Звіт про реалізацію продукції сільського господарства (№ 21-заг (річна). Звіт про надходження молока сирого на переробні підприємства (№ 13-заг (квартальна). 4. Звіт про реалізацію продукції сільського господарства (форма № 21-заг (місячна)). Форма № 24, затверджена наказом Держстату від 10.05.2019 № 148, поширюється на юросіб, їх відокремлені підрозділи, які здійснюють сільськогосподарську діяльність. Форми затверджені наказом Держстату від 10.05.2019 року № 151 поширюються на юридичних осіб, які здійснюють сільськогосподарську діяльність (№ 21-заг (річна, місячна)) та на юридичних осіб, їх відокремлені підрозділи, які мають власні або орендовані переробні потужності та здійснюють перероблення молока сирого (№ 13-заг (квартальна)).

Таблиця А2 Перелік деяких форм первинних документів
сільськогосподарських підприємств

№ з.п.	Назва форми	Коротка назва форми
1	Лімітно-забірна картка на отримання матеріальних цінностей	форма № ВЗСГ-1
2	Лімітно-забірна картка на отримання запасних частин	форма № ВЗСГ – 2
3	Акт про використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив та засобів хімічного захисту рослин	форма № ВЗСГ - 3
4	Акт про витрати насіння і садивного матеріалу	форма № ВЗСГ-4
5	Відомість дефектів на ремонт машин	форма № ВЗСГ-5
6	Товарна накладна	форма № ВЗСГ-7
7	Накладна внутрішньогосподарського призначення	форма № ВЗСГ-8
8	Книга складського обліку	форма ВЗСГ-10
9	Подорожній лист вантажного автомобіля	форма № 2
10	Табель обліку використання робочого часу	форма № 13
11	Обліковий лист тракториста-машиніста	форма № 67, 67а
12	Обліковий лист праці і виконаних робіт	форма № 66, 66а
13	Дорожній лист тракториста	форма № 68
14	Книжка бригадира з обліку праці і виконаних робіт	форма № 65
15	Талон шофера	форма № 77б
16	Талон комбайнера	форма № 77в
17	Реєстр відправлення зерна та іншої продукції з поля	форма № 77
18	Путівки на вивезення продукції з поля	форма № 77а
19	Реєстр приймання зерна та іншої продукції	форма № 78
20	Реєстр приймання зерна вагарем	форма № 78а
21	Відомість руху зерна та іншої продукції	форма № 80

Джерело: Державна служба статистики України — <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Додаток Б

Таблиця Б1 Партнерство міжнародних організацій (МБРР, МАР) у реалізації програм розвитку глобального світу

МБРР	Напрями фінансової політики	Реалізація програм розвитку
Акціонерний капітал	Чистий дохід МБРР	Траст-фонди
Залучений капітал (позики, інвестиції)		МАР
Держави-партнери (189 держав світу).	Коригування фінансової політики МБРР	Позики державам-клієнтам
Співпраця із Міжнародними організаціями Групи Світового Банку	Оцінка ризиків МБРР Стратегічне планування діяльності МБРР (W-процес)	Кредитування на пільгових умовах
Співпраця із Міжнародними Валютним Фондом, G7, G 20, Глобальним екологічним фондом тощо.	Нейтралізація небезпек, фінансових ризиків, механізм гарантування фінансової безпеки МБРР	Інвестування
Розширення програм, ініціатив, глобальних мереж партнерства з урахуванням глобальних небезпек й потенційних загроз:	Поповнення акціонерного капіталу (за потребою)	Грантова діяльність
- державне управління - освіта - охорона здоров'я тощо	Випуск облігацій Світового Банку	Співпраця із Міжнародними організаціями Групи Світового Банку
Розширення програм, ініціатив, глобальних мереж партнерства з урахуванням глобальних екологічних небезпек відповідно до Паризької Угоди (2015 рік).	Розширення держав партнерів МБРР	IFC, MIGA, ICSID
Розширення ініціатив з реформування та укріплення фінансового сектору.	Розширення сфер: кредитування/інвестування/грантова діяльність МБРР	Реалізація програм розвитку у різних сферах й видах діяльності
Розширення ініціатив з боротьби з фінансовими шахрайствами, захисту інформації (кібербезпека).	Оцінка рівня довіри	Прогнозні показники поповнення ресурсів МАР до 2020 фінансового року (включно):
Розширення глобального партнерства у напрямку боротьби із бідністю, підтримки вакцинації, імунізації.	- власні ресурси МАР – 21,1 млрд дол США - трансфери МБРР — 0,6 млрд дол США - компенсація донорами (заборгованість) — 4,1 млрд дол США - внески донорів — 23,1 млрд дол США - позики, надані партнерами на пільгових умовах — 3,9 млрд дол США - залучені засоби на ринку капіталу – 22,0 млрд дол США.	

Примітка: МБРР – Міжнародний банк реконструкції та розвитку, МАР – Міжнародна асоціація розвитку (входять до Групи Світового Банку).

Джерело: сформовано авторами з урахуванням інформації Світового Банку.

Навчальне видання

Методичні рекомендації

для самостійної роботи здобувачів вищої освіти
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
з навчальної дисципліни «Організація і методика економічного аналізу»
(підготовка до практичних занять, виконання індивідуальних завдань)

Укладачі:

Вишневська Ольга Миколаївна
Бобровська Надія Володимирівна
Усикова Олена Миколаївна

Технічний редактор: О.М. Вишневська

Комп'ютерна верстка: О.М. Вишневська

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. ____

Тираж ____ прим. Зам. № ____

Надруковано у видавничому відділі

Миколаївського національного аграрного університету

54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р

